

ENGELS W. BORHIUKSELLE³⁴⁹

Breslauhun*

Lontoossa 25. tammikuuta 1894

Arvoisa herra!

Vastaan kysymyksiinne:

1. Taloudellisilla suhteilla, joita pidämme yhteiskuntahistorian määräävänä perustana, tarkoitamme sitä tapaa, jolla ihmiset tuottavat tiettyssä yhteiskunnassa toimeentulovälineitä ja vaihtavat keskenään tuotteitaan (koska on olemassa työn jako). Niihin sisältyy näin ollen tuotannon ja liikenteen *koko tekniikka*. Tämä tekniikka määrää käsityksemme mukaan myös vaihtotavan, sitten tuotteiden jakotavan ja niin ollen sukujärjestelmän hajoamisen jälkeen myös luokkajaon, herruus- ja alistussuhteet, valtion, politiikan, oikeuden jne. Taloudellisten suhteiden käsitteeseen sisältyvät myös *maantieteellinen perusta*, jolla nuo suhteet kehittyvät, ja tosiasiallisesti menneisyydestä siirtyneet aikaisempien taloudellisen kehityksen asteiden jäänteet, jotka säilyvät yhä usein vain perinteenä tai vis inertiae'n** vaikutuksesta, sekä tietenkin tuon yhteiskuntamuodostuman ulkoinen ympäristö.

Kun tekniikka riippuu huomattavassa määrin tieteen tilasta, kuten väitätte, niin tiede riippuu paljon suuremmassa määrin tekniikan *tilasta* ja *tarpeista*. Kun yhteiskunnassa ilmenee tekninen tarve, niin se edistää tiedettä enemmän kuin kymmenisen yliopistoa. Hydrostaatiikan (Torricelli jne.) syntymisen aiheutti Italian vuoristorojokien sääntelyn tarve 1500- ja 1600-luvulla. Sähköstä olemme saaneet järjellistä tietoa vasta siitä

* Nykyinen nimi Wroclaw. *Toim.*

** — hitausvoiman. *Toim.*

alkaen, kun löydettiin sen tekninen käyttömahdollisuus. Saksassa on valitettavasti totuttu kirjoittamaan tieteen historiaa, ikäänkuin tieteet olisivat taivaasta tipahtaneet.

2. Käsityksemme mukaan taloudelliset edellytykset määräävät viime kädessä historiallisen kehityksen. Rotu taas on taloudellinen tekijä. Tässä ei kuitenkaan saa unohtaa kahta seikkaa:

a) Poliittinen, juridinen, filosofinen, uskonnollinen, kaunokirjallinen, taiteellinen jne. kehitys pohjautuu taloudelliseen kehitykseen. Kaikki nämä alat vaikuttavat kuitenkin myös toisiinsa ja taloudelliseen perustaan. Asia ei ole lainkaan siten, että vain taloudellinen asema olisi *syy*, että *ainoastaan* se olisi *aktiivinen* ja kaikki muut olisivat vain passiivista seurausta. Ei, tässä on vuorovaikutus, joka perustuu taloudelliseen välttämättömyyteen, mikä *viime kädessä* raivaa aina tien itselleen. Valtio vaikuttaa esimerkiksi, suojelutullien, vapaakaupan, hyvän tai huonon rahapolitiikan avulla. Jopa saksalaisen poroporvarin kuolemanväsymys ja voimattomuus, minkä aiheutti Saksan kurja taloudellinen asema vuosien 1648 ja 1830 välisenä aikana ja mikä ilmeni aluksi pietisminä³⁵⁰, sitten haaveellisuutena sekä ruhtinaiden ja aateliston orjamaisena liehittelynä, vaikutti niin ikään talouselämään. Tämä oli yksi uuden nousun suurimmista esteistä, jonka sai horjumaan vain se, että vallankumoussodat ja Napoleonin vastaan käydyt sodat kärjistikivät kroonisen kurjuuden. Taloudellinen tila ei siis vaikuta automaattisesti, kuten jotkut mukavuuden vuoksi kuvittelevat, vaan ihmiset tekevät itse historiaansa, mutta annetussa, heidän toimintaansa määräävässä ympäristössä, jo olemassa olevien todellisten suhteiden pohjalla, joiden joukossa taloudelliset ehdot — vaikuttakootpa noihin suhteisiin muut, poliittiset ja ideologiset, ehdot miten voimakkaasti tahansa — ovat viime kädessä kuitenkin ratkaisevia ja muodostavat sen punaisen langan, joka läpäisee koko kehityksen ja vain yksin antaa käsityksen kehityksestä.

b) Ihmiset tekevät itse historiaansa, mutta tähän mennessä he ovat tehneet sitä pitämättä ohjeenaan yhteistä tahtoa, yhtenäistä yleissuunnitelmaa edes tie-

tyllä tavalla rajoitetun, annetun yhteiskunnan puitteissa. Heidän pyrkimyksensä risteävät toisiaan, ja siksi kaikissa noissa yhteiskunnissa vallitsee *välttämättömyys*, jonka lisänä ja ilmenemismuotona on *sattuma*. Kaikkien sattumien läpi tunkeutuva välttämättömyys on viime kädessä taaskin taloudellinen. Tässä lähestymme kysymystä niin sanotuista suurmiehistä. Se seikka, että tällainen ja nimenomaan tämä suurmies ilmestyy tietynä aikana kyseisessä maassa, on tietenkin pelkkä sattuma. Jos kuitenkin tämä henkilö syrjäytetään, syntyy hänen korvaamisensa tarve, ja hänelle löytyy sijainen, joko enemmän tai vähemmän sopiva, mutta ajan mittaan kuitenkin löytyy. Oli sattuma, että Napoleonista, juuri tuosta korsikkalaisesta tuli sodan näännyttämälle Ranskan tasavallalle tarpeellinen sotilasdiktattori. Ellei Napoleonია olisi ollut, hänen roolinsa olisi esittänyt joku muu. Tätä todistaa se, että tuollainen henkilö on aina löytynyt: Caesar, Augustus, Cromwell jne. Kun Marx löysi materialistisen historiankäsityksen, niin Thierry, Mignet, Guizot ja kaikki ennen vuotta 1850 eläneet englantilaiset historioitsijat ovat todistuksena siitä, että asia kehittyi tähän suuntaan, ja Morganin tekemä saman käsityksen löytö osoittaa, että aika oli koittanut ja tuo löytö *piti* tehdä.

Aivan samoin on kaikkien muidenkin historian sattumien ja näennäisten sattumien laita. Mitä pitemmälle loittonee tutkimamme ala taloudellisesta, sitä enemmän se lähenee puhtaasti abstraktis-ideologista, sitä enemmän havaitsemme sattumia sen kehityksessä ja sitä mutkallisemmaksi muuttuu sen kehityskäyrä. Kun vedätte käyrän keskiakselin, niin toteatte, että mitä pitempi on tutkimanne aikajakso ja mitä laajempi on tutkimanne ala, sitä lähempää ja sitä yhdensuuntaisempaa tämä akseli sivuaa taloudellisen kehityksen akselia.

Saksassa kirjallisuudessa esiintyvä taloushistorian anteeksiantamaton väheksyminen estää suuresti ymmärtämästä asiaa oikein. On hyvin vaikea luopua koulussa juurrutetuista historiallisen kehityksen käsityksistä, mutta sitäkin vaikeampaa on koota tähän tarkoitukseen sopivaa aineistoa. Kuka olisi lukenut vaikkapa esimer-

kiksi vanhaa G. von Gülichä, jonka kuivassa aineistokokoelmassa³⁵¹ on niin paljon arvokasta lukemattoman poliittisten tosiasioiden paljouden selittämiseksi!

Olen yleensä sitä mieltä, että Marxin »Brumairekuun kahdeksannessatoista»* antama erinomainen näyte vastaisi melko täydellisesti kysymyksiinne juuri siksi, että se on käytännön esimerkki. Suurinta osaa kysymyksistä on luullakseni kosketeltu »Anti-Dühringin»** ensimmäisen osan luvuissa IX—XI, toisen osan luvuissa II—IV, kolmannen osan luvussa I tai johdannossa ja lisäksi »Feuerbachin»*** viimeisessä luvussa.

Pyydän Teitä, ettette olisi liian vaateliias joka sanan suhteen, vaan pitäisitte koko ajan silmällä yleistä yhteyttä edellä esitetyssä; minulla ei valitettavasti riittänyt aikaa esittää Teille kaikkea niin selvästi ja täsmällisesti kuin olisi kuulunut, jos esitys olisi tarkoitettu julkaistavaksi...

*Valitut teokset
kolmessa osassa,
3. osa, s. 457—460*

* Ks. tämän laitoksen 3. osaa, s. 141—259. *Toim.*

** Ks. tämän laitoksen 5. osaa, s. 177—523. *Toim.*

*** Ks. tätä osaa, s. 426—445. *Toim.*